

Prokurator Ofiarom Przestępstw

Ofiary handlu ludźmi

redakcja naukowa
Lidia Mazowiecka

LEX

a Wolters Kluwer business

Ofiary handlu ludźmi

redakcja naukowa
Lidia Mazowiecka

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

LEX

a Wolters Kluwer business

Warszawa 2014

Publikacja z serii „Prokurator ofiarom przestępstw”.

Stan prawny na 1 czerwca 2014 r.

Wydawca
Magdalena Przek-Ślesicka

Redaktor prowadzący
Ewa Wysocka

Opracowanie redakcyjne
Ewa Wiater

Łamanie
JustLuk Łukasz Drzewiecki, Krystyna Szych, Krzysztof Drzewiecki

.....
: Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących :
: im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej :
: w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. :
: A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty. :
: :
: SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ :
: Więcej na www.legalnakultura.pl :
: POLSKA IZBA KSIĄŻKI :
:

© Copyright by
Wolters Kluwer SA, 2014

ISBN: 978-83-264-3341-2

Wydane przez:
Wolters Kluwer SA

Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 22 535 82 00, fax 22 535 81 35
e-mail: ksiazki@wolterskluger.pl

www.wolterskluger.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Spis treści

Wykaz skrótów	7
Otwarcie konferencji	11
Piotr Stachańczyk	13
Marzena Kowalska	16
Wystąpienia	25
Tomasz Semeniuk	27
Monika Sokołowska	39
Referaty	45
Marzena Kowalska Standardy europejskie dotyczące praw ofiar handlu ludźmi i ich odzwierciedlenie w prawie polskim	47
Krzysztof Karsznicki Gwarancja niekaralności ofiar handlu ludźmi	66
Olga Sitarz Na ile przepisy prawa karnego dotyczące handlu ludźmi pozwalają na skuteczną ich ochronę?	71
Witold Klaus Cudzoziemcy jako ofiary pracy przymusowej w Polsce	83

Małgorzata Makarska Refleksje nad statusem pokrzywdzonego przestępstwem handlu ludźmi w postępowaniu sądowym	107
Irena Dawid-Olczyk Uwagi do prokuratorów na temat współpracy z ofiarami handlu ludźmi z punktu widzenia praktyka	114
Małgorzata Kozłowska Wskazówki dotyczące prowadzenia postępowań przygotowawczych w sprawach o handel ludźmi	120
Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępująca decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW	151
Bibliografia	179

Wykaz skrótów

Akty prawne

- decyzja ramowa 2001/220/WSiSW – decyzja ramowa Rady z dnia 15 marca 2001 r. w sprawie pozycji ofiar w postępowaniu karnym (2001/220/WSiSW) (Dz. Urz. UE L 82 z 22.03.2001, s. 1; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 19, t. 4, s. 72)
- dyrektywa 2011/36/UE – dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/36/UE z dnia 5 kwietnia 2011 r. w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar, zastępująca decyzję ramową Rady 2002/629/WSiSW (Dz. Urz. UE L 101 z 15.04.2011, s. 1)
- dyrektywa 2012/29/UE – dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE z dnia 25 października 2012 r. ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępująca decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW (Dz. Urz. UE L 315 z 14.11.2012, s. 57)
- k.k. – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.)
- kodeks karny z 1932 r. – rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 60, poz. 571 z późn. zm.)
- konwencja nr 29 – Konwencja nr 29 dotycząca pracy przymusowej lub obowiązkowej przyjęta w Genewie dnia 28 czerwca 1930 r. (Dz. U. z 1959 r. Nr 20, poz. 122)
- konwencja ws. działań przeciwko handlowi ludźmi – Konwencja Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi, sporządzona w Warszawie dnia 16 maja 2005 r. (Dz. U. z 2009 r. Nr 20, poz. 107)

- k.p. – ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (tekst jedn.: Dz. U. z 1998 r. Nr 21, poz. 94 z późn. zm.)
- k.p.c. – ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 101 z późn. zm.)
- k.p.k. – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555 z późn. zm.)
- k.r.o. – ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 788 z późn. zm.)
- Protokół dodatkowy – Protokół o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu za handel ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi, uzupełniający Konwencję Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej, przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 15 listopada 2000 r. (Dz. U. z 2005 r. Nr 18, poz. 160)
- u.c. – ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o cudzoziemcach (tekst jedn.: Dz. U. z 2011 r. Nr 264, poz. 1573 z późn. zm.)
- u.c. z 2013 r. – ustawa z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach (Dz. U. poz. 1650)
- u.p.k. – ustawa z dnia 7 lipca 2005 r. o państwowej kompensacie przysługującej ofiarom niektórych przestępstw (Dz. U. Nr 169, poz. 1415 z późn. zm.)
- u.p.p.p.k. – ustawa z dnia 1 lipca 2005 r. o pobieraniu, przechowywaniu i przeszczepianiu komórek, tkanek i narządów (Dz. U. Nr 169, poz. 1411 z późn. zm.)
- u.p.s. – ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 182 z późn. zm.)
- u.p.z.r.p. – ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 674 z późn. zm.)
- u.s.p.w.p. – ustawa z dnia 15 czerwca 2012 r. o skutkach powierzania wykonywania pracy cudzoziemcom przebywającym wbrew przepisom na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. poz. 769)
- ustawa o PIP – ustawa z dnia 13 kwietnia 2007 r. o Państwowej Inspekcji Pracy (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 404 z późn. zm.)

-
- ustawa o SG – ustawa z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej (tekst jedn.: Dz. U. z 2011 r. Nr 116, poz. 675 z późn. zm.)
- ustawa z 2010 r. – ustawa z dnia 20 maja 2010 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy o Policji, ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 98, poz. 626)

Inne

- BHP – bezpieczeństwo i higiena pracy
- GRETA – Grupa Ekspertów do Działań Przeciwko Handlowi Ludźmi
- IOM – Międzynarodowa Organizacja do Spraw Migracji
- KCIK – Krajowe Centrum Interwencyjno-Konsultacyjne
- MOP – Międzynarodowa Organizacja Pracy
- PIP – Państwowa Inspekcja Pracy
- Program – Program wsparcia i ochrony ofiary/świadka handlu ludźmi
- Prok. i Pr. – Prokuratura i Prawo
- SA – sąd apelacyjny
- SN – Sąd Najwyższy

Otwarcie konferencji

Piotr Stachańczyk*

Szanowni Państwo!

W imieniu Ministra Spraw Wewnętrznych pragnę serdecznie powitać wszystkich uczestników konferencji Prokuratora Generalnego „Ofiary handlu ludźmi”.

To bez wątpienia specyficzna sytuacja, kiedy konferencja Prokuratury odbywa się w gmachu Ministerstwa. Myślę jednak, że znakomicie ilustruje ona to, jak powinna wyglądać współpraca pomiędzy instytucjami zaangażowanymi w przeciwdziałanie handlowi ludźmi.

Prokuratura i resort spraw wewnętrznych wraz z jego służbami z pewnością odgrywają najważniejszą rolę w zwalczaniu handlu ludźmi i ściganiu jego sprawców.

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych odpowiada także za monitorowanie aktywności administracji publicznej w zakresie przeciwdziałania handlowi ludźmi. Widocznym tego przejawem jest międzyresortowy Zespół do Spraw Zwalczania i Zapobiegania Handlowi Ludźmi, któremu mam przyjemność przewodniczyć. W pracach Zespołu uczestniczą eksperci z Państwa środowisk zawodowych – prokuratorzy, sędziowie, funkcjonariusze służb porządku publicznego, pracownicy administracji publicznej i organizacji pozarządowych. Dziełem tego Zespołu jest przyjęty przez Radę Ministrów dnia 20 maja 2013 r. kolejny już Krajowy plan działań przeciwko handlowi ludźmi, tym razem na lata 2013–2015.

Tematem obecnej konferencji są ofiary handlu ludźmi, dlatego chciałbym na chwilę zwrócić Państwa uwagę na ciągle słabo znany aspekt działalności Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, jakim jest wsparcie i ochrona ofiar handlu ludźmi.

* Piotr Stachańczyk – Sekretarz Stanu w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych.

Począwszy od 2006 r. to właśnie minister właściwy do spraw wewnętrznych zleca organizacjom pozarządowym realizację zadań dotyczących wsparcia i ochrony ofiar. Od tego czasu realizowany jest Program wsparcia i ochrony ofiary/świadka handlu ludźmi przeznaczony dla cudzoziemskich ofiar handlu ludźmi. Do 2012 r. objęto nim łącznie 185 ofiar, w tym 128 kobiet, 43 mężczyzn i 14 osób małoletnich. Program ten od 2010 r. stanowi element działań Krajowego Centrum Interwencyjno-Konsultacyjnego dla polskich i cudzoziemskich ofiar handlu ludźmi, którego koncepcję przygotowała Fundacja „La Strada”. Decyzję o utworzeniu Krajowego Centrum podjęto w związku ze stale rosnącą liczbą ofiar handlu ludźmi, które obawiały się kontaktu z instytucjami państwowymi lub nie były zainteresowane skorzystaniem ze wsparcia zagwarantowanego dla nich w ramach ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 182 z późn. zm.). Do końca 2012 r. Centrum zapewniło bezpośrednie i kompleksowe wsparcie dla 549 ofiar handlu ludźmi.

Począwszy od tego roku Centrum prowadzone jest przez dwie organizacje: Fundację „La Strada” i Stowarzyszenie Po-MOC i obejmuje dwa schroniska dla ofiar. Systematycznie zwiększana jest pula środków z budżetu Ministerstwa Spraw Wewnętrznych przeznaczonych na realizację tego zadania. W 2010 r. przeznaczono na ten cel 750 tys. zł, zaś w 2013 r. będzie to kwota 1 mln zł.

To główny nurt działań resortu na rzecz ofiar handlu ludźmi, ale to oczywiście nie wszystko. We wspomnianym przeze mnie Krajowym planie działań przeciwko handlowi ludźmi na lata 2013–2015 zadania dotyczące wsparcia i ochrony ofiar stanowią wyodrębnioną i bardzo obszerną część.

Mamy świadomość, że doskonalenie systemu wspierania ofiar handlu ludźmi wymaga zmian w obowiązujących przepisach prawa. Przygotowany przez Urząd do Spraw Cudzoziemców projekt nowelizacji ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o cudzoziemcach (tekst jedn.: Dz. U. z 2011 r. Nr 264, poz. 1573 z późn. zm.) przewiduje w rozdziale 9 wiele rozwiązań, mających na celu uproszczenie legalizacji pobytu w Polsce przez cudzoziemców, którzy zostali zidentyfikowani jako ofiary handlu ludźmi. Obecnie projekt ten oczekuje na rozpatrzenie przez Radę Ministrów¹.

Ponadto, trwają prace nad wprowadzeniem przez Policję i Straż Graniczną narzędzia w formie kwestionariusza ułatwiającego identyfikację

¹ Projekt uchwalono dnia 12 grudnia 2013 r. na 56. posiedzeniu Sejmu jako ustawę z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach (Dz. U. poz. 1650).

ofiar. W roku przyszłym zostanie opracowana „przyjazna” i zrozumiała dla użytkownika informacja dla ofiar i organów ścigania dotycząca różnego rodzaju praw przysługujących ofiarom handlu ludźmi².

Zmierzamy także – w ramach Krajowego planu – do wypracowania systemu wsparcia i ochrony ofiar małoletnich analogicznego do istniejącego systemu wsparcia ofiar dorosłych.

W przekonaniu, iż skuteczność systemu wsparcia ofiar jest uwarunkowana stopniem przygotowania tych wszystkich, którzy biorą udział w jego wdrażaniu, prowadzone są corocznie – przy współpracy z organizacjami pozarządowymi – liczne przedsięwzięcia szkoleniowe przeznaczone dla funkcjonariuszy, prokuratorów, sędziów, inspektorów pracy i pracowników pomocy społecznej.

Dotychczasowe, blisko 10-letnie doświadczenie w realizacji działań na rzecz ofiar handlu ludźmi prowadzi nas do wniosku, iż niezbędnym warunkiem autoidentyfikacji ofiar i ich powrotu do funkcjonowania w społeczeństwie jest poziom społecznego zrozumienia problemu handlu ludźmi i położenia jego ofiar. Stąd potrzeba działań prewencyjnych, skierowanych przede wszystkim do młodego pokolenia Polaków. Tego typu działania także zostały przewidziane w Krajowym planie.

Powodzenie wspomnianych przeze mnie przedsięwzięć jest uzależnione od zaangażowania wszystkich obecnych tu na sali i współpracy pomiędzy Wami i instytucjami, które Państwo reprezentujecie. Pragnę wyrazić zadowolenie, iż w ramach tej niezbędnej współpracy pomiędzy instytucjami konferencja Prokuratora Generalnego odbywa się właśnie w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych.

Życzę Państwu owocnych obrad i przekazuję głos gospodarzowi konferencji – Pani Prokurator Marzenie Kowalskiej.

² W lutym 2014 r. powstał dokument Prawa ofiar handlu ludźmi oraz prawa i obowiązki porrzywdzonego przestępstwem handlu ludźmi, którego postanowienia będą wdrażane od tego roku.

Marzena Kowalska*

Szanowni Państwo!

W imieniu Prokuratora Generalnego i swoim serdecznie witam wszystkich zgromadzonych oraz śledzących na żywo konferencję pod tytułem „Ofiary handlu ludźmi”.

Witam patronów dzisiejszej sesji:

- Pana **Włodzimierza Albina** – Prezesa Wydawnictwa Wolters Kluwer oraz
- Pana **Leszka Pietraszko** – Dyrektora Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury.

Witam w szczególności:

- Pana **Piotra Stachańczyka** – Sekretarza Stanu w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i w tym miejscu pragnę podziękować Panu Ministrowi za umożliwienie Prokuraturze Generalnej zorganizowania naszej konferencji w gmachu Ministerstwa Spraw Wewnętrznych.

Witam wielce szanownych gości:

- Pana **Wojciecha Węgrzyna** – Podsekretarza Stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości;
- Pana **nadinsp. Marka Działoszyńskiego** – Komendanta Głównego Policji;
- Pana **płk. Jacka Bajgera** – Zastępcę Komendanta Głównego Straży Granicznej;
- Pana **Marka Łukaszuka** – Dyrektora Zespołu Prawa Karnego w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich;

* Marzena Kowalska – Zastępca Prokuratora Generalnego.

– Pana **Piotra Miereckiego** – Zastępcę Dyrektora Departamentu Polityki Migracyjnej w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych.

Witam również ekspertów, wybitnych przedstawicieli nauki, sędziów oraz prokuratorów – koordynatorów z poszczególnych apelacji, funkcjonariuszy Policji i Straży Granicznej, adwokatów, dziennikarzy oraz przedstawicieli organizacji pozarządowych i międzynarodowych.

Szanowni Państwo, dzisiejsza konferencja poświęcona jest ofiarom przestępstwa handlu ludźmi. Pragnę podkreślić, że jest to kolejna konferencja poświęcona tematyce ochrony ofiar przestępstw zorganizowana przez Prokuraturę Generalną, w tym wypadku szczególnej kategorii ofiar wrażliwych.

Handel ludźmi postrzegany jako przestępstwo naruszające prawa podstawowe, uprawiany jest często w ramach przestępczości zorganizowanej. W dzisiejszych czasach przeraża fakt, że człowiek może być przedmiotem handlu. Przestępstwo handlu ludźmi jest współczesną formą niewolnictwa. Stanowi bowiem nie tylko pogwałcenie praw człowieka, lecz także zniszczenie jego podmiotowości.

Handel ludźmi to nie tylko przestępstwo, którego definicję możemy odnaleźć w kodeksie karnym, to przede wszystkim skutek określonych zjawisk społecznych, m.in. takich jak: bieda, nierówność płci, przemoc wobec kobiet, konflikty zbrojne, ale i sytuacje pokonfliktowe, wykluczenie społeczne, bezrobocie, brak dostępu do edukacji, nieznajomość swoich praw, a także dyskryminacja i wiele innych niepokojących procesów społecznych występujących we współczesnym świecie.

Ofiary handlu ludźmi są werbowane, przewożone lub przetrzymywane. Wymaga to dobrze zorganizowanej grupy ludzi i podziału zadań. Proceder ten odbywa się często z użyciem siły, a wykorzystywanie ludzi przyjmuje obecnie liczne formy, którymi są między innymi: wykorzystanie seksualne, praca lub usługi o charakterze przymusowym, żebranie, czy też usuwanie organów.

Z badań wynika, że handel ludźmi nie jest zjawiskiem jednorodnym, a jego skala uzależniona jest od sytuacji społeczno-gospodarczej. Jest natomiast procederem bardzo opłacalnym, a przestępcom przynosi łączne zyski w postaci dziesiątek miliardów euro w skali każdego roku¹.

¹ Szacowane łączne światowe zyski z wykorzystywania pracy przymusowej w ramach handlu ludźmi wynoszą 31,6 mld USD. W ramach tej kwoty 15,5 mld USD, tj. 49%, generowanych jest w gospodarkach uprzemysłowionych (na podstawie P. Besler, *Forced Labour and Human Trafficking*:

Nie sposób nie odnieść się do danych statystycznych dotyczących zjawiska handlu ludźmi, a obrazujących jego skalę. Pozwolę sobie przytoczyć kilka informacji z Raportu Biura Narodów Zjednoczonych ds. Narkotyków i Przystępczości z 2012 r. w sprawie handlu ludźmi:

- większość, bo 58% zidentyfikowanych ofiar handlu ludźmi na świecie było wykorzystywanych do świadczenia usług seksualnych,
- 36% było zmuszanych do pracy; liczba ta wzrosła dwukrotnie przez ostatnie 4 lata.

Spośród ofiar kobiety stanowiły 55–60% wszystkich ofiar, natomiast kobiety i dziewczęta stanowiły razem około 75% wszystkich ofiar, przy czym 27% wszystkich ofiar to dzieci², z czego dwoje na troje dzieci stanowiły dziewczynki. Mężczyźni stanowili około 15% ofiar handlu ludźmi.

Unia Europejska także prowadzi badania w tym zakresie. Z danych przedstawionych przez Komisję Europejską³ wynika, że:

- większość, bo 62% ofiar handlu ludźmi było wykorzystywanych do świadczenia usług seksualnych,
- 25% było zmuszanych do pracy,
- 14% stanowiły inne formy wykorzystywania – m.in. zmuszenie osoby do usunięcia organów, sprzedaży dzieci.

Spośród ofiar kobiety stanowiły 68% ofiar handlu ludźmi, mężczyźni 17%, dziewczynki 12%, a chłopcy 3%. Większość zidentyfikowanych i domniemyanych ofiar handlu ludźmi to obywatele Unii Europejskiej! Od 2008 do 2010 r. nastąpił wzrost liczby ofiar spoza Unii Europejskiej z 12% do 37%. Większość obywateli Unii Europejskiej zidentyfikowano jako osoby pochodzące z Rumunii i Bułgarii, natomiast spoza Unii Europejskiej najwięcej ofiar pochodzi z Nigerii i Chin. W sumie w latach 2008–2010 w Unii Europejskiej ofiarami przestępstwa handlu ludźmi były **23 632** osoby.

Przywołane przeze mnie dane świadczą o skali i o strukturze zjawiska, które powinno być zwalczane wszelkimi dostępnymi metodami. Społeczność międzynarodowa już dawno zauważyła, że jedynie wspól-

Estimating the Profits [Praca przymusowa i handel ludźmi: szacowane zyski] dokument roboczy, Międzynarodowe Biuro Pracy, Genewa 2005). Zob. Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów „Strategia na rzecz wyeliminowania handlu ludźmi na lata 2012–2016”.

² *Global Report on Trafficking in Persons 2012*, United Nations Office of Drugs and Crime, Vienna 2012, s. 7.

³ *Trafficking in human beings. 2013 edition*, Eurostat, European Commission, s. 13.

ne wysiłki na rzecz przeciwdziałania handlowi ludźmi mogą przynieść oczekiwany efekt.

W sferze walki z przestępstwem handlu ludźmi dominuje wiele działań podjętych już dawno na forum międzynarodowym, m.in. są to akty prawa międzynarodowego, chociażby:

- 1) Oświadczenie Rządowe z dnia 8 września 1922 r. w przedmiocie przystąpienia Rzeczypospolitej Polskiej do Międzynarodowego Porozumienia z dn. 18 maja 1904 roku i do Międzynarodowej Konwencji z dn. 4 maja 1910 roku, podpisanych w Paryżu, dotyczących zwalczania handlu żywym towarem (Dz. U. Nr 87, poz. 783);
- 2) Międzynarodową Konwencję o zwalczaniu handlu kobietami i dziećmi podpisaną w Genewie 30 września 1921 r. (Dz. U. z 1925 r. Nr 125, poz. 893 z późn. zm.);
- 3) Konwencję w sprawie handlu ludźmi i eksploatacji prostytucji z dnia 21 marca 1950 r. (Dz. U. z 1952 r. Nr 41, poz. 278).

Pomimo wypracowania już dość dawno temu międzynarodowych standardów zawartych we wspomnianych konwencjach, nie tylko nie udało się wyeliminować przestępstwa handlu ludźmi, ale – jak już wspomniałam – proceder ten zaczął przybierać nowe formy wykorzystywania ludzi. Dlatego też Organizacja Narodów Zjednoczonych, Rada Europy, a także Unia Europejska podjęły międzynarodową dyskusję na temat charakteru i zakresu znamion tego przestępstwa. Obrazem tego są wypracowane przez organy tych instytucji dokumenty, w tym:

- 1) Konwencja Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 15 listopada 2000 r. (Dz. U. z 2005 r. Nr 18, poz. 158 z późn. zm.);
- 2) Protokół o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu za handel ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi, uzupełniający Konwencję Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej, przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 15 listopada 2000 r. (Dz. U. z 2005 r. Nr 18, poz. 160);
- 3) Protokół przeciwko przemytowi migrantów drogą lądową, morską i powietrzną uzupełniający Konwencję Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej, przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 15 listopada 2000 r. (Dz. U. z 2005 r. Nr 18, poz. 162);

- 4) Protokół fakultatywny do Konwencji o prawach dziecka w sprawie handlu dziećmi, dziecięcej prostytucji i dziecięcej pornografii przyjęty w Nowym Jorku dnia 25 maja 2000 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 76, poz. 494);
- 5) Konwencja Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi, sporządzona w Warszawie dnia 16 maja 2005 r. (Dz. U. z 2009 r. Nr 20, poz. 107).

Pragnę wspomnieć o tym, że działania Polski, w tym także podejmowane przez Prokuraturę Generalną, zostały pozytywnie zaopiniowane przez Grupę Ekspertów Przeciwko Handlowi Ludźmi Rady Europy (GRETA). Szczegóły tej oceny pozwolę sobie przedstawić Państwu w pierwszym panelu dzisiejszej Konferencji.

Bez wątpienia wielkim osiągnięciem w walce z handlem ludźmi są instrumenty prawne Unii Europejskiej.

Kluczowym narzędziem jest dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/36/UE z dnia 5 kwietnia 2011 r. w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar, zastępująca decyzję ramową Rady 2002/629/WSiSW (Dz. Urz. UE L 101 z 15.04.2011, s. 1). Dyrektywa ta, jak wspomniałam, zastąpiła decyzję ramową Rady z dnia 19 lipca 2002 r. w sprawie zwalczania handlu ludźmi (Dz. Urz. WE L 203 z 1.08.2002, s. 1; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 19, t. 6, s. 52).

Dyrektywa jest nowoczesnym aktem prawnym, który w swej istocie ma zapewnić jednolity model postępowania w dziedzinie zwalczania handlu ludźmi w Unii Europejskiej. Co istotne, zawiera ona kompleksowe i zintegrowane podejście, ustanawiając wysokie standardy dotyczące praw i wsparcia ofiar. W dyrektywie skupiono się nie tylko na egzekwowaniu prawa, lecz także na zapobieganiu przestępstwom oraz – co ważne – zapewnianiu ofiarom handlu ludźmi możliwości odzyskania równowagi i reintegracji społecznej.

Wysiłki na rzecz wypracowania odpowiedniego standardu ochrony ofiar przestępstw są także przedmiotem dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE z dnia 25 października 2012 r. ustanawiającej normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępującej decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW (Dz. Urz. UE L 315 z 14.11.2012, s. 57). Dyrektywa ta ma bardzo komplementarny charakter, w sposób wieloaspektowy reguluje problematykę praw ofiar. Polska ma czas na wdrożenie jej przepisów do dnia 16 listopada 2015 r. W tym miejscu pragnę dodać, że wdrożenie i implementacja tej dyrektywy była jednym z punktów forum Prokuratorów Generalnych Unii Europejskiej w Hadze.

Pragnę także dodać, że poza instrumentami bezpośrednio regulującymi tematykę handlu ludźmi istnieje wiele innych, stanowiących uzupełnienie wspomnianych dyrektyw. Wystarczy chociażby wspomnieć:

- 1) dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/52/WE z dnia 18 czerwca 2009 r. przewidującą minimalne normy w odniesieniu do kar i środków stosowanych wobec pracodawców zatrudniających nielegalnie przebywających obywateli krajów trzecich (Dz. Urz. UE L 168 z 30.06.2009, s. 24);
- 2) czy też wniosek (projekt) dotyczący dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie warunków wjazdu i pobytu obywateli państw trzecich w celu podjęcia pracy sezonowej (COM[2010]0379–C7-0180/2010–COD 2010/0210[COD]).

Ponadto w Strategii Unii Europejskiej na rzecz wyeliminowania handlu ludźmi na lata 2012–2016 (COM 2012/286 wersja ostateczna, niepublikowana w Dzienniku Urzędowym) Komisja określiła pięć priorytetów, na których powinna się skupić Unia Europejska w walce z tym procederem. Są nimi:

- 1) rozpoznawanie ofiar handlu ludźmi, chronienie ich i udzielanie im pomocy;
- 2) lepsza prewencja w zakresie handlu ludźmi;
- 3) intensywniejsze ściganie handlarzy;
- 4) ściślejsza koordynacja i współpraca z najważniejszymi podmiotami oraz spójność strategii;
- 5) większa wiedza o pojawiających się nowych problemach związanych ze wszystkimi formami handlu ludźmi oraz skuteczniejsza reakcja na te problemy.

W tym miejscu należy wskazać, że Unia Europejska zobowiązuje wszystkie państwa członkowskie do działań edukacyjnych i uświadamiających, dotyczących określonych praw ofiar przestępstw. Bowiem rozpowszechnianie informacji i kształcenie zmniejsza ryzyko stania się ofiarą przestępstwa handlu ludźmi. Natomiast szkolenie kadry, która styka się z ofiarami handlu ludźmi na co dzień umożliwia identyfikację tego rodzaju ofiar oraz właściwe postępowanie z nimi. Obowiązek edukacji i szkoleń wynika także z unormowań konwencji Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi.

Prokuratura Generalna systematycznie podejmuje inicjatywy zmierzające do poprawy sytuacji ofiar przestępstw, a czyniąc zadość regulacjom unijnym i europejskim, organizuje sesje, które mają nie tyl-

ko uświadamiać i edukować w zakresie praw ofiar, ale także stanowić forum dyskusyjne zarówno dla służb państwa, jak i organizacji pozarządowych.

Pozwolę sobie przypomnieć, że do tej pory wydano wiele publikacji, w tym materiałów pokonferencyjnych, dotyczących tej problematyki. Są nimi:

- E. Bieńkowska, L. Mazowiecka, *Uprawienia pokrzywdzonego przestępstwem*, Warszawa 2009;
- *Wiktyimizacja wtórna. Geneza, istota i rola w przekształcaniu polityki traktowania ofiar przestępstw*, red. L. Mazowiecka, Warszawa 2012;
- *Mediacja karna jako forma sprawiedliwości naprawczej*, red. L. Mazowiecka, Warszawa 2011;
- *Mediacja w praktyce prokuratorskiej dziś i jutro*, red. L. Mazowiecka, Warszawa 2012;
- *Kompensata państwowa dla ofiar przestępstw w Polsce. Teraźniejszość i przyszłość*, red. L. Mazowiecka, Warszawa 2012;
- *Ofiary przestępstw z nienawiści*, red. L. Mazowiecka, Warszawa 2013;
- *Mediacja karna jako instytucja ważna dla pokrzywdzonego*, red. L. Mazowiecka, Warszawa 2013;
- *Jak skutecznie chronić ofiary przemocy w rodzinie*, red. L. Mazowiecka, Warszawa 2013.

Wkrótce ukaże się kolejna publikacja – *Ochrona danych osobowych i wizerunku ofiary przestępstwa*, red. L. Mazowiecka.

W tym roku w ramach realizacji działań edukacyjnych i uświadamiających Prokurator Generalny zamierza zorganizować jeszcze dwie konferencje na temat:

- ochrony interesów dziecka jako świadka i ofiary przestępstw oraz
- przemocy w rodzinie.

Przypomnę także, iż to dzięki współpracy z wydawnictwem Wolters Kluwer ukazały się liczne, wymienione przez mnie, publikacje dotyczące ofiar przestępstw. Dzięki współpracy z Krajową Szkołą Sądownictwa i Prokuratury są one rozpowszechniane wśród prokuratorów, sędziów, aplikantów i asesorów, a także w innych środowiskach prawniczych.

Cały czas poszukujemy najlepszych rozwiązań, aby wiedzę uzyskaną podczas naszych sesji przekazać jak największej liczbie osób, które w swojej pracy mają kontakt z ofiarami przestępstw. Dlatego będziemy umożliwiali powszechny dostęp do sesji poprzez ich transmisję na żywo w Internecie,

a następnie udostępnianie zapisu z konferencji na stronach Prokuratury Generalnej, Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury oraz wydawnictwa Wolters Kluwer.

Dziękuję Państwu za przybycie na dzisiejszą sesję. Życzę owocnych obrad i liczę na wnioski, które będziemy mogli wykorzystać w pracy prokuratorów, by przyczynić się do lepszej ochrony praw ofiar przestępstw handlu ludźmi.

Dziękuję za uwagę.

Wystąpienia

Straż Graniczna, realizując ustawowe zadania, które określone zostały w ustawie z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej (tekst jedn.: Dz. U. z 2011 r. Nr 116, poz. 675 z późn. zm.), wykonuje nie tylko czynności służbowe związane z ochroną granicy państwowej Rzeczypospolitej Polskiej czy kontrolą ruchu granicznego, lecz także czynności związane ze zwalczaniem przestępczości, w tym w szczególności polegającej na organizowaniu nielegalnej migracji innym osobom, głównie cudzoziemcom (art. 264 § 2 i 3 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, Dz. U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.).

Od lat, zwalczając nielegalną migrację czy też organizowanie nielegalnego pobytu cudzoziemców na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej albo też borykając się z procederem fałszowania dokumentów uprawniających do przekraczania granicy państwowej Rzeczypospolitej Polskiej, Straż Graniczna podejmuje także czynności mające na celu identyfikowanie ofiar przestępstwa handlu ludźmi (art. 189a k.k.), określając **trzy główne obszary** wykorzystywania ofiar: w **prostytcji, pracy przymusowej i żebractwie**.

Zakresy pojęciowe nielegalnej migracji i handlu ludźmi krzyżują się wzajemnie, ale nie stanowią tego samego procederu.

Wspólną cechą może być opłata za „usługę przerzutu” wnoszona organizatorom nielegalnej migracji, jak i organizatorom handlu ludźmi, jednak w przypadku nielegalnej migracji przerzucane osoby nie podlegają dalszemu wyzyskowi (np. w prostytucji, pracy przymusowej, żebractwie, zmuszaniu do kradzieży, wyłudzeniu kredytów czy świadczeń socjalnych itd.).

Właściwość rzeczowa Straży Granicznej do rozpoznawania, zapobiegania i wykrywania przestępstwa handlu ludźmi, zapobiegania mu oraz ścigania sprawców tej zbrodni nie wynika wprost z ustawy o Straży Granicznej.

* Płk Tomasz Semeniuk – Komenda Główna Straży Granicznej.

Zgodnie z art. 1 ust. 2 pkt 4 ustawy o SG, do zakresu właściwości rzeczowej Straży Granicznej należą w szczególności przestępstwa pozostające w związku z przekraczaniem granicy państwowej Rzeczypospolitej Polskiej. W artykule tym nie został wyszczególniony przepis art. 189a k.k. (przepis ten nie został także wymieniony w art. 9e, 9f i 9g ustawy o SG, zgodnie z którymi Straż Graniczna jest uprawniona do stosowania ofensywnych metod pracy operacyjno-śledczej, polegających przede wszystkim na stosowaniu kontroli operacyjnej, zakupie kontrolowanym i przesyłce niejawnie nadzorowanej). Wprawdzie ustawodawca w art. 1 ust. 2 pkt 4 ustawy kompetencyjnej używa zwrotu „a w szczególności”, z którego wynika, że w powyższym przepisie przestępstwa są wymienione egzemplifikacyjnie, jednak interpretacja umocowania Straży Granicznej do realizowania czynności operacyjno-śledczych z obszaru handlu ludźmi nastęrcza sporych wątpliwości. **Obecnie, zgodnie z pragmatyką postępowania realizowaną przez jednostki organizacyjne Straży Granicznej i jednostki prokuratur Straż Graniczna obowiązana jest do wykazania zbiegu przestępstwa handlu ludźmi z przestępstwami wymienionymi w ustawie o Straży Granicznej.** Uznaje się bowiem, że w sytuacji gdy przestępstwo handlu ludźmi pozostaje w zbiegu z przestępstwami, do ścigania których uprawniona jest Straż Graniczna (przede wszystkim nielegalnym przekraczaniem granicy państwowej Rzeczypospolitej Polskiej, czy też organizowaniem tego procederu lub fałszowaniem dokumentów uprawniających do przekraczania granicy, ich kradzieżą albo przywłaszczeniem), podejmowanie przez Straż Graniczną działań służbowych jest jak najbardziej umocowane i zgodne z ustawą kompetencyjną.

Należy podkreślić, że celem poprawienia skuteczności działań Straży Granicznej w aspekcie wykrywania przestępstwa handlu ludźmi i ścigania sprawców tej zbrodni zasadne jest wprowadzenie do ustawy o Straży Granicznej zapisu pozwalającego wprost, wykrywać i rozpoznawać sprawy dotyczące tego procederu oraz zapobiegać im. Ponadto, zasadne jest wpisanie art. 189a k.k. do katalogu przestępstw, wobec sprawców których stosować można ofensywne metody pracy operacyjno-śledczej, polegające przede wszystkim na stosowaniu kontroli operacyjnej, zakupie kontrolowanym i przesyłce niejawnie nadzorowanej.

Należy podkreślić, że Straż Graniczna brała aktywny udział w pracach legislacyjnych, polegających na wprowadzeniu powyższych zmian do ustawy o Straży Granicznej.

W tym obszarze Straż Graniczna, m.in. we współpracy z Uniwersytetem Warszawskim, brała także aktywny udział w szeroko rozumianych debatach ekspertów, mających na celu zwrócenie uwagi podmiotów zaangażowanych w zwalczanie handlu ludźmi i zapobieganie mu na problematykę związaną z właściwością rzeczową Straży Granicznej.

Powyższe znalazło odzwierciedlenie w zmianach przepisów ustawy o cudzoziemcach z dnia 12 grudnia 2013 r. (Dz. U. poz. 1650). Ustawa ta 1 maja 2014 r. wprowadziła wiele nowych uregulowań z obszaru postępowania z ofiarą handlu ludźmi. Oprócz tego ustawa ta wprowadziła zmiany w innych aktach prawnych, w tym w ustawie kompetencyjnej (o Straży Granicznej). Od tego momentu Straż Graniczna zyskała wynikającą wprost z przepisów prawa legitymację do rozpoznawania i wykrywania przestępstw handlu ludźmi i niewolnictwa, a także zapobiegania im oraz ścigania ich sprawców, co koresponduje z zadaniami, które realizowane były przez Straż Graniczną od lat.

Straż Graniczna zaangażowana jest w przedsięwzięcia wynikające z **Krajowego planu działań przeciwko handlowi ludźmi** (koordynowane przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych).

W związku z powyższym od 2008 r. powołany został w Komendzie Głównej Straży Granicznej **Zespół do spraw stałego monitoringu i koordynacji działań SG w zakresie zapobiegania i zwalczania przestępstwa handlu ludźmi**. Do zadań zespołu należą:

- koordynacja realizacji przez Straż Graniczną przedsięwzięć wynikających z Krajowego planu zwalczania i zapobiegania handlowi ludźmi;
- bieżący monitoring i analiza przypadków handlu ludźmi ujawnionych przez Straż Graniczną;
- udział w pracach grupy roboczej utworzonej w ramach zespołu powołanego zarządzeniem nr 23 Prezesa Rady Ministrów z dnia 5 marca 2004 r. w sprawie utworzenia Zespołu do Spraw Zwalczania i Zapobiegania Handlowi Ludźmi z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych;
- inicjowanie i koordynacja działań Straży Granicznej w zakresie zwalczania handlu ludźmi i przestępstw innych niż wskazane w Krajowym planie zapobiegania i zwalczania handlu ludźmi z uwzględnieniem przedsięwzięć szkoleniowych;
- współpraca z Ministerstwem Spraw Wewnętrznych, Policją i innymi organami administracji państwowej oraz organizacjami pozarządowymi.

- Handel ludźmi jest wyjątkowo okrutnym i bezwzględnym procederem. Pozbawia człowieka podmiotowości, a w szczególności prawa do poszanowania godności, samostanowienia oraz wolności osobistej.
- Ofiary handlu ludźmi wymagają specjalnego traktowania, wzmoczonej ochrony i wsparcia, a tym samym zapewnienia poczucia bezpieczeństwa. Dlatego bardzo ważna jest znajomość psychiki tej kategorii ofiar. Dzięki temu możliwe jest skuteczne zapobieganie dalszej ich wiktymizacji.
- Publikacja zawiera omówienie problematyki dotyczącej ofiar handlu ludźmi z różnych punktów widzenia. Swoją wiedzę i doświadczeniami na ten temat dzielą się m.in. przedstawiciele instytucji wspierających ofiary handlu ludźmi i organizacji pozarządowych oraz praktycy wymiaru sprawiedliwości.
- Opracowanie wzbogacone zostało o teksty najważniejszych unijnych aktów prawnych dotyczących handlu ludźmi, które można pobrać z ogólnodostępnej strony www.ofiarom-przestepstw.lex.pl.

ISBN 978-83-264-3341-2

9 788326 433412

Cena 39 zł
(w tym 5% VAT)

Zamówienia:
infolinia 801 04 45 45, fax 22 535 80 01
zamowienia.ksiazki@wolterskluger.pl
www.wolterskluger.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

9788326433412 W01P01